

این متن از سایت دانشنامه حوزوی "ویکی فقه" اخذ شده است.
برای آشنایی و استفاده بیشتر به نشانی www.wikifeqh.ir مراجعه فرمایید.

مغلوب شدن عقل در برابر حرص

کلیدواژه: عقل، طمع، حرص، امام علی(علیه السلام)، نهج البلاغه.
پرسش: آیا **عقل انسان** در برابر **حرص و طمع** مغلوب می‌شود؟ **امام علی** (علیه السلام) در **نهج البلاغه** می‌فرماید: بیشترین قربانگاه اندیشه‌ها زیر برق طمع‌ها است! منظور حضرت را شرح دهید.
پاسخ:

فهرست مندرجات

- ۱ - متن حدیث
- ۲ - معنای حدیث
- ۲.۱ - توضیح
- ۳ - پانویس
- ۴ - منبع

متن حدیث

امام علی(علیه السلام) در یکی از سخنانش در ارتباط با اقلت حرص و طمع می‌فرماید: «أَكْثَرُ مَصَارِعِ الْعُقُولِ تَحْتَ بُرُوقِ الْمَطْمَعِ»؛ [۱] بیشتر لغزشگاه‌های عقل‌ها، زیر درخشش حرص و آرزها است.

معنای حدیث

معنای سخن امام علی(علیه السلام) این است که **خداوند** به انسان **عقل** داده تا خوبی‌ها را از بدی‌ها و هنجارها را از ناهنجاری‌ها باز شناسد. اما این عقل گاهی دچار لغزش شده و قربانی حرص و طمع می‌شود. گفتنی است که **لغزش عقل** می‌تواند دلایل مختلفی داشته باشد، اما **طمع‌ورزی** اصلی‌ترین دلیل آن است.

← توضیح

از خصوصیت عقل آن است که شایستگی دارد تا در برابر **نفس اماره** بایستد، آنرا از پای درآورد و در مسیر خواسته‌های شایسته خود به کار گیرد. و از ویژگی‌های **نفس**، فریب دادن عقل و گول زدن آن به وسیله آراستن زندگانی و اندوخته‌های دنیا و دل‌بستن بدان‌ها است. پس خرده‌های سستی که از طرف **خدا** پشتیبانی نشده‌اند، بیشتر فریب می‌خورند و در ستیز با نفس اماره - وقتی که چیزی طمع برانگیز و خواسته‌ای از امور دنیا بدرخشد- به خاک می‌افتند.
بنابر این، امام علی(علیه السلام) در اینجا کلمه «مصارع» را به جهت مغلوبیت عقول و تحت تأثیر قرار گرفتن آنها از نفوس، استعاره آورده است، و در خواری و فرمانبری از نفوس و تلب مقاومت نیاوردن در برابر نفوس، عقل را به مردی که در جنگ به خاک می‌افتد تشبیه کرده است. همچنین لفظ «بروق» (درخشش‌ها) را استعاره برای آنچه از موارد طمع، آورده است که در تصور **انسان** می‌درخشد. و بیشتر اوقات علوم و خاطرهای ذهنی را - به جهت لطافت، درخشش و سرعت حرکت- به برق‌ها تشبیه می‌کنند. اما این که کلمه تحت را به کار برده، برای آن است، که از خصوصیت به خاک افتادن‌ها، پابین بودن است. [۲]
منظور امام(علیه السلام) در اینجا هشدار دادن به انسان است که وقتی طمع‌ها بر او ظاهر می‌شوند استوار و مقاوم باشد تا بدان‌ها مایل نگردد و جز به طمع‌هایی که شایسته است، به گونه‌ای شایسته نزدیک نشود. حضرت این نکته را یادآور می‌شود که سر چشمه و آغاز بیشتر اشتباهات عقل، کشش نیروی شهوانی به طرف خواسته‌های خود است، با این اعتقاد که آنها را به دست می‌آورد. [۳]
خلاصه این‌که معمولاً لغزش‌های عقل در جایی است که طمعی باشد، و اگر آن طمع عقل را به غلط اندازه‌د و بر وفق آن حکم کند، پس دچار خطا می‌شود، و در جایی که طمعی نباشد خطاهای عقل کمتر است؛ لذا انسان باید در هر کاری اندیشه کند و دست از حرص و طمع بردارد تا حکم عقل در آن کار مورد اعتماد باشد.

پانویس

۱. ↑ شرف الرضی، محمد بن حسین، نهج البلاغه، حکمت ۲۰۹.
۲. ↓ ک: بحرانی، ابن میثم، شرح نهج البلاغه، ترجمه، مهدی مقدم، قرباطی، نوایی یحیی زاده، علی اصغر، ج ۵، ص ۵۹۹-۶۰۰، مشهد، بنیاد پژوهش‌های اسلامی، چاپ اول، ۱۳۸۵ش.
۳. ↓ ک: بحرانی، ابن میثم، شرح صد کلمه امیرالمؤمنین علیه السلام، ترجمه، صالحی، عبدالعلی، تصحیح و تعلق، الحسینی الارموی المحدث، ص، ۲۴۰-۲۴۳، مشهد، بنیاد پژوهش‌های اسلامی، چاپ دوم، ۱۳۸۵ش.

